

Elektronické informační zdroje (VIKBA25)

1. úvod do problematiky

Martin Krčál

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Brno, 21. září 2012

Harmonogram kurzu

- přednášky pro kombinované:
 - ❖ 21.9., 12.10., 2.11. a 23.11.
- přednášky pro denní studenty:
 - ❖ **21.9.**, 5.10., **12.10.**, 19.10., 26.10., **2.11.**, 9.11., 16.11., **23.11.**, 30.11.,
- 6.12. - praktická hodina u PC
 - ❖ 12:30-14:15 v L11 na Veverí
- 30.11. - hodnocení vědy
 - ❖ přednáší L. Vavříková z ÚISK
- 14.12. - písemný test

Požadavky pro ukončení kurzu

■ projekt

- ❖ recenze vybrané databáze, služby nebo nástroje
- ❖ max. 4 studenti na projekt
- ❖ nutná „rezervace“ databáze
- ❖ do 14.12.2012 (odevzdávárna v ISu)

■ test

- ❖ termíny budou vyhlášeny v ISu
- ❖ znalosti z kurzu, fakta a praxe
- ❖ 14.12.2012 (1. termín pro obě formy studia)

Obsah kurzu

■ Úvod do EIZ

- ❖ terminologie, druhy a dělení EIZ, financování EIZ, aktuální stav EIZ v ČR, význam EIZ

■ Profesionální zdroje informací

- ❖ databáze, databázová centra

■ E-knihy

- ❖ technologie, legislativa, aktuální stav

■ Katalogy a infobrány

- ❖ online katalogy, souborné katalogy, informační brány, aktuální trendy

Obsah kurzu

■ Nadstavbové nástroje a služby k EIZ

- ❖ metavyhledávače, linkovací nástroje, velké indexy, základní terminologie DK, možnosti přebírání záznamů, internetové projekty (např. Thesis.cz, Google Scholar, Google Books, Guttenberg,...)

■ Aktuální trendy v EIZ

- ❖ Web 2.0 (RSS, wiki, mashups,...)
- ❖ přístup přes mobilní zařízení

■ Rešerše

- ❖ vyhledávání informací (zásady), evaluace zdrojů, rešeršní strategie, tvorba rešerší

Obsah kurzu

■ Citace

- ❖ citování, citační normy a styly, citační software, webové bookmarky

■ Hodnocení vědy a výzkumu

- ❖ citační indexy, impact factor, scientometrie, software

Základní literatura

- FABIÁN, Ondřej. *Elektronické informační zdroje* [online]. [Praha], 2009. Dostupné po registraci na <http://texty.jinonice.cuni.cz>
- PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. Praha: Velryba, 2011. ISBN 978-80-85860-22-1.
- VLASÁK, Rudolf. *Světové informační systémy* [online]. Praha: ÚISK FF UK v Praze, 2008. Dostupné po registraci na <http://texty.jinonice.cuni.cz>
- VAVŘÍKOVÁ, Lucie. *Úvod do scientometrie* [online]. Praha: ÚISK FF UK v Praze, 2008. Dostupné po registraci na <http://texty.jinonice.cuni.cz>

Co jsou EIZ?

Charakteristika EIZ

- EIZ = elektronické informační zdroje, e-zdroje, databáze (???)
- EIZ = informační zdroje v digitální podobě dostupné pomocí strojově čitelných nosičů nebo sítí
 - ❖ nosiče - CD, DVD, paměťové karty,...
 - ❖ **sítě** – intranet, internet
- EIZ z pohledu katalogizace = druh dokumentu při katalogizaci

Druhy EIZ

- volně dostupné x profesionální
- **volně dostupné** (open access)
 - ❖ volně na internetu, volně dostupné DB
 - ❖ vytvářeny profesionály, ale také laiky
 - ❖ kvalitní x nekvalitní (???)
 - ❖ nutno ověřovat ve více zdrojích, prověřit také zdroj
 - ❖ plné texty, sekundární informace
 - ❖ příklady???

Příklady

- Thesis.cz
- Wikipedia
- katalogy knihoven
- Repozitář.cz
- Oapen
- ...

Druhy EIZ

■ profesionální (komerční)

- ❖ databáze, digitální knihovny
- ❖ vytvářené profesionály
- ❖ kvalitní, ověřené a aktuální informace!!!
- ❖ e-journals (zejména FT článků), e-books
- ❖ z velké části nabízí plné texty, ale také pouze anotace (nebo kombinace) a bibliografické údaje (Ulrich's PCI)
- ❖ přístup přes klientská rozhraní, databázová centra, intranet nebo strojově čitelné nosiče
- ❖ placené, velmi drahé

Financování

- kvalitní informace = zboží
- tvorba informací něco stojí
- komerční zájmy vydavatelů
- dříve financování jednodušší,
komplikace s rozvojem internetu
- snadná replikace dat
- nové cesty, jak zpoplatnit informace

Druhy přístupů

- data na nosiči = platba za ks
- zpřístupnění v síti
 - ❖ databázová centra
 - ❖ **klientská rozhraní**
 - ❖ intranet instituce

Základní modely platby za EIZ

- jednorázový nákup (např. CD, DVD)
- časově omezený přístup
 - ❖ na určitou dobu (měsíc, rok,...)
 - ❖ cena dle velikosti instituce a počtu potenciálních uživatelů nebo přístupů
 - ❖ počet souběžných přístupů
 - ❖ platba za archiv, platba jen za omezený přístup (např. kolekce) apod.

Základní modely platby za EIZ

- platba za využití
 - ❖ pay-per-click, pay-as-you-go, pay-by-use
 - ❖ platí se za stažení dokumentu nebo využití zdroje
 - ❖ mikroplatby
 - ❖ pro velké instituce nevýhodný
- nákup tištěné verze časopisu
 - ❖ on-line verze zdarma nebo se slevou
- nové modely platby za e-knihy

Financování EIZ

- z vlastních zdrojů instituce
- grant + spoluúčast instituce
- plně hrazeno z grantu

Typy licencí EIZ

■ institucionální licence

- ❖ platná pro jednu instituci

■ konzorcionální licence

- ❖ konzorcia více institucí
- ❖ rozdělení nákladů na pořízení e-zdroje
- ❖ v současnosti hodně využíváno

■ národní licence

- ❖ celostátní, pro vybrané typy institucí
- ❖ LI (2000-2004), 1N (2005-2008), [INFOZ](#) (2009-2011), 2012 OP VaVPI (přírodní), 2012 – humanitní??? (INFOZ II???)

Ceny za EIZ

- stovky tisíc až miliony za rok
 - ❖ dle kvality a cenové politiky producenta
- meziroční nárůst 5-7%
- realizace nákupu
 - ❖ zprostředkovatelé – cena se navýší o provizi, kompletní servis a jednání s producentem na straně prostředníka (např. AiP, SUWECO, Medistyl,...)
 - ❖ knihovna - odpadá provize, nutná znalost angličtiny, dovednost vyjednávat, umět hledat, časově náročné

Řízení přístupu k placeným EIZ

■ heslo

- ❖ příliš se nepoužívá, možné zneužití
- ❖ nutno generovat heslo pro každého uživatele
- ❖ zkušební přístupy (dočasné univerzální heslo)

■ rozsah IP

- ❖ přístup pro celou univerzitu, fakultu, pracoviště, konkrétní PC
- ❖ nutno nahlásit producentovi
- ❖ nejčastěji používané
- ❖ rozsah MU 147.251.*.*

Vzdálený přístup

- přístup z domova
- přidělení práv na určitou dobu (24h)
- více info o VP na [e-zdroje MU](#)

Druhy vzdáleného přístupu na MU

■ proxy

- ❖ nutno nastavit prohlížeč, vždy nutná autentizace, složitější způsob, na úroveň fakult

■ EZ-proxy

- ❖ jemnější nastavení práv

■ VPN (virtuální privátní síť)/OpenVPN

- ❖ vytvoření šifrovaného „tunelu“ mezi uživatelem a serverem, PC klienta se tváří jako součást sítě instituce, jednoduchá instalace a zprovoznění (instalační soubor)

Druhy vzdáleného přístupu na MU

■ Shibboleth

- ❖ pouze k vybraným zdrojům
- ❖ získává velkou podporu u producentů EIZ

■ Eduroam

- ❖ podpora všech významných univerzit
- ❖ možnost připojit se k domovské síti z jiné univerzity
- ❖ práva přístupu ke zdrojům

Licenční podmínky

- specifické pro každý zdroj
- pouze pro studenty a zaměstnance instituce
- využívání jen pro osobní potřebu (pro studium nebo výzkum)
- **nelze:**
 - ❖ hromadně stahovat!!!
 - ❖ budovat lokální archivy!!!
 - ❖ poskytovat data třetím stranám!!!

Licenční podmínky - sankce

- zamezení přístupu

- vysoká pokuta

Kontrola vydavatelů

- monitoring přístupů
- monitoring stažených dat

Druhy databází dle obsahu

- bibliografické
- abstraktové
- fulltextové
- faktografické
 - ❖ numerické
např. statistická a matematická data
 - ❖ fakta
 - ❖ adresáře, katalogy a rejstříky
např. katalogy producentů, adresáře firem,...)

Druhy EIZ dle oborů

- univerzální – všeobecné
 - ❖ Proquest, EBSCO, WoK, Scopus
- multioborové - více oborů
 - ❖ OJO, CJO, Sage
- oborové – 1 obor
 - ❖ LISA (knihovnictví a infověda)

Typy EIZ

■ e-journals

- ❖ databáze článků (OJO, CJO, Proquest,...)
- ❖ předplatné
- ❖ (ne)zachován archiv (trvalý nákup)

■ e-books

- ❖ databáze knih (Gale, ebrary, Safari,...)
- ❖ předplatné **x** trvalý nákup

■ fakta

- ❖ encyklopedie, slovníky, rejstříky, adresáře,...
- ❖ konkrétní informace

Jak pořizovat databáze

- kontrola, duplicit v různých DB
 - ❖ EZB,...
 - ❖ kvalita nebo kvantita???
- požadovat zkušební přístup
- preferovat trvalý archiv/nákup
- racionálně zhodnotit naše možnosti
 - ❖ počty přístupů, IP adres,...
- musí být poptávka (analýza, průzkum)
- dostatečná propagace
 - ❖ jak lze propagovat EIZ?

Příště

- významné databáze

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Děkuji Vám za pozornost

Martin Krčál
krcal@fss.muni.cz